

SOCIJALNA DEMOKRATIJA U EVROPI I KONCEPT „DOBROG DRUŠTVA”

Priredio Slaviša Orlović

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

 CENTAR ZA
DEMOKRATIJU

SOCIJALNA DEMOKRATIJA U EVROPI I KONCEPT „DOBROG DRUŠTVA”

Priredio
Slaviša Orlović

Beograd, 2016. godine

**SOCIJALNA DEMOKRATIJA U EVROPI
I KONCEPT „DOBROG DRUŠTVA“**

IZDAVAČI:
FONDACIJA FRIDRIH EBERT
Dositejeva 51, Beograd

CENTAR ZA DEMOKRATIJU
Fakultet političkih nauka
Jove Ilića 165, Beograd

ZA IZDAVAČA:
Ana Manojlović

UREDNIK:
Prof. dr Slaviša Orlović

LEKTURA I KOREKTURA:
Marija Todorović

PREVOD:
Biljana Majstorović

PROOFREADING:
Grainne Boyle Orlić

DIZAJN I PRIPREMA:
Marko Zakovski

ŠTAMPA:
-

TIRAŽ: - KOMADA

ISBN 978-86-83767-55-7

Beograd, 2016. godine

Mišljenja i stavovi u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Fondacije Fridrih Ebert.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
PRVI DEO	
ČEDOMIR ČUPIĆ Univerzalne vrednosti i demokratija Značaj i uloga univerzalnih vrednosti za utemeljenje socijalne demokratije	9
VUKAŠIN PAVLOVIĆ Evropska socijalna demokratija: vrednosti i izazovi (u uslovima duboke ekonomske i društvene krize)	21
SLAVIŠA ORLOVIĆ Socijaldemokratija - stare vrednosti u novom kontekstu	35
ZORAN STOJILJKOVIĆ Marginalije o sreći i jednakosti	47
FILIP BALUNOVIĆ Da li je socijaldemokratija klinički mrtva?	63
DRUGI DEO	
HENNING MEIER The <i>Good Society</i> Project	75
VLADIMIR VULETIĆ <i>Dobro društvo</i> i njegovi akteri	81
ĐORĐI SPASOV Koncept „Dobrog društva” u zemljama Zapadnog Balkana	95
NEAL LAWSON Social democracy without social democrats? Making progressive change happen in the 21 st century	107
GVOZDEN FLEGO <i>Dobro društvo</i> , sloboda medija i sigurnost novinara	115
JOVAN KOMŠIĆ Da li varvari dolaze sa juga ili se promalaju u nama samima? Identiteti Evrope u senci izbegličke krize i mogući socijaldemokratski odgovori	125
MARIJANA PAJVANČIĆ Ravnopravnost polova, jednake mogućnosti i posebne mere u kontekstu principa socijalne pravde	137
DRAGAN STANOJEVIĆ Socijalni kapital kao izvor kohezije ili reprodukcije nejednakosti	147
TREĆI DEO	
ZOLTÁN POGÁTSA The Neoliberal Erosion of Eastern European Democracy and the Chance for the Nordic Model in the Region	163
DRAGAN TEVDOVSKI Kako smanjiti nejednakost na Zapadnom Balkanu?	173
DUŠAN SPASOJEVIĆ Kakve levice su moguće u Srbiji?	183

DUŠKO RADOSAVLJEVIĆ Socijaldemokratske partije u Vojvodini 1990-2014 – programska obeležja	197
OLIVERA KOMAR Socijaldemokratija i crnogorski birači	209
SLOBODAN CVEJIĆ Inkluzivne institucije u Srbiji – izazov za 21. vek	221
RADIVOJE JOVOVIĆ Radnička klasa i mogućnosti socijaldemokratije: slučaj Srbije	231
MARIJA MARTINIĆ Socijalni dijalog i politika tržišta rada u Srbiji	241

PREDGOVOR

Kriza socijaldemokratije u Evropi i na Zapadnom Balkanu čini se, da postaje sve dublja, a to zahteva pronalaženje načina da se iz te krize izađe što pre. Ovaj zbornik sadrži duboke analize o trenutnom stanju socijaldemokratije, njenih vrednosti i politika u promenljivom političkom okruženju, posmatranih sa raznih tačaka gledišta i iz različitih perspektiva zemalja fokusiranih na Zapadni Balkan, a posebno na Srbiju. Zbornik otvara pitanje zbog čega danas, socijaldemokratija u mnogim delovima Evrope gubi svoju privlačnost i poverenje sve većeg broja birača, pristalica, pa čak i svojih članova partije. Da li socijaldemokrate u Evropi i dalje imaju prave odgovore na velike i istorijske izazove današnjice i bliske budućnosti? Koje poučne lekcije je socijaldemokratija naučila iz svoje nedavne prošlosti za ubuduće kako o svojim propustima tako i o uspesima?

Uzimajući ova pitanja u obzir, neki odgovori bi se mogli naći u sledećim predlozima današnjoj socijaldemokratiji: da se drži svojih osnovnih vrednosti i da prilagodi i približi te vrednosti svakodnevnom životu ljudi koji sve više brinu o svojoj budućnosti, da pokaže jasniji politički stav za bitku sa svim oblicima političkog ekstremizma i nacionalističkih snaga u Evropi i da snažno štiti, ne samo socijalne i demokratske vrednosti, već i ljudska i manjinska prava, da bude više otvorena za uspostavljanje mostova i da pokaže volju za saradnjom sa drugim partijama sa kojima deli iste vrednosti, da nadvlada unutrašnje nesuglasice i podele, što je ključ za politički oporavak i za uspešno hvatanje u koštac sa zajedničkim izazovima koji stoje ispred njih, da obezbedi više demokratije unutar stranaka i da razvije međusobnu kulturu političkog dijaloga. Na kraju, ali ne i manje važno jeste – pronaći *viziju* ili *narativ* – koji će pokazati ljudima kuda socijaldemokrate žele da odvedu njihovu zemlju.

Pre nekoliko godina je koncept „Dobrog društva“ koji je prvobitno razvijen u Velikoj Britaniji i Nemačkoj, postao važan novi pristup socijaldemokratije o kome se naširoko raspravlja u Evropi. Razrađen i unapređivan od strane socijaldemokrata i stručnjaka, danas se smatra u socijaldemokratskoj zajednici Evrope novim programskim putokazom za socijaldemokratsku viziju 21. veka. O konceptu „Dobrog društva“ prvi put se javno raspravljalo u Srbiji, na međunarodnoj konferenciji koju je organizovala Fondacija Fridrih Ebert, novembra 2015. godine u Beogradu. Program konferencije je uključio širok spektar kako programskih, tako i političkih tema kao što su: značaj univerzalnih vrednosti danas, nejednakost, pitanja političkog i istorijskog identiteta, politike zapošljavanja, jednakih mogućnosti, inkluzije, slobode medija i još mnogo toga.

Ovaj zbornik sumira glavne aspekte i rezultate ove debate i nadam se da će doprineti boljem razumevanju reformi koje su potrebne za uspešnu budućnost socijaldemokratije na Zapadnom Balkanu.

HEINZ ALBERT HUTHMACHER
DIREKTOR FONDACIJE FRIDRIH EBERT U BEOGRADU

KAKO SMANJITI NEJEDNAKOST NA ZAPADNOM BALKANU?

Sažetak: *Zemlje Zapadnog Balkana karakteriše princip Robina Huda u obrnutom smeru. To je distribucija dohotka i bogatstva prema elitama, a osiromašenje većine građana. Nijedna reforma na Zapadnom Balkanu do sada nije imala za cilj smanjenje ekonomske nejednakosti. Tri stuba reformskih prioriteta su potrebna za smanjenje ekonomske nejednakosti u zemljama Zapadnog Balkana. Prvi stub treba da uvede fiskalnu transparentnost kao neophodan uslov dekonstrukcije institucija koje služe za izvlačenje resursa od većine građana prema eliti. Drugi stub treba da promoviše novi ekonomski model zasnovan na ekonomiji dodatne vrednosti. Treći stub treba da omogući funkcionisanje pravednog socijalnog sistema zasnovanog na mehanizmima kao što su progresivno oporezivanje i veći porezi na bogatstvo i luksuz, progresivno plaćanje ključnih javnih dobara, pravične minimalne plate, garancije za mlade i socijalnu zaštitu na osnovu minimalnih adekvatnih prihoda.*

Ključne reči: *ekonomska nejednakost, fiskalna transparentnost, ekonomski model, socijalni model.*

UVOD

Ekonomska nejednakost je postala centralna tema savremene političke i ekonomske misli. U brojnim naučnim radovima i knjigama, od kojih su najpoznatije Piketi i Wilkinson (2010), Stiglic (2013), Piketi (2014) i Atkinson (2015), raspravlja se o posledicama povećane nejednakosti. Čak i konzervativne institucije, kao Međunarodni monetarni fond (MMF) i OECD, objavljuju analize u kojima se potencira da je nejednakost štetna za ekonomski rast (Ostry, Berg i Tsangarides, 2014; Cingano, 2014).

Ekonomska nejednakost je jedan od ključnih izazova stabilnosti i prosperiteta na Zapadnom Balkanu. Nejednakost u raspodeli dohotka raste vremenom u svim zemljama Zapadnog Balkana, osim u Srbiji. Vrednosti Ćini indeksa su prikazani u tabeli 1. Izvor podataka je Svetska banka (*World Bank*). Prikazane su prva i poslednja godina sa objavljenim podacima. Ćini indeks je porastao u Albaniji (od 27 u 1996. na 29 u 2012. godini), Bosni i Hercegovini (od 29 u 2001. na 33 u 2007. godini), Makedoniji (od 28 u 1998. na 44 u 2008. godini) i Crnoj Gori (od 30 u 2005. godini na 33 u 2013. godini), a smanjen je samo u Srbiji (od 33 u 2002. na 30 u 2010. godini).

103 dragan@eccf.ukim.edu.mk

Tabela 1: Āini indeks u zemljama Zapadnog Balkana

	Āini indeks prve godine sa objavljenim podacima	Āini indeks posljednje godine sa objavljenim podacima
Albanija	27 (1996)	29 (2012)
Bosna i Hercegovina	29 (2001)	33 (2007)
Crna Gora	30 (2005)	33 (2013)
Makedonija	28 (1998)	44 (2008)
Srbija	33 (2002)	30 (2010)

*U zagradi je navedena godina.

Izvor: Svetska banka (2015) Indikatori razvoj sveta (World Development Indicators).

Ne postoje podaci koji govore o nejednakosti u raspodeli bogatstva u zemljama Zapadnog Balkana. Ali, moglo bi se oĉekivati da je situacija joŝ dramatiĉnija u poreĉenju sa nejednakoŝću dohotka, bar iz tri razloga: 1) postojanje nejednakosti kod tekućeg dohotka godinama stvara joŝ veću nejednakost bogatstva; 2) postojanje znaĉajne sive ekonomije u svim zemljama Zapadnog Balkana i 3) postojanje ratova ili ratnih kriza u većini zemalja Zapadnog Balkana u proteklih 25 godina.

Cilj ovog rada je da predstavi glavne mehanizme ekonomske nejednakosti na Zapadnom Balkanu i da preporuĉi reformske prioritete za njenu korekciju. Glavne ideje za reformske prioritete baziraju se na analizama iznetim u Tevdovski sa saradnicima (2015).

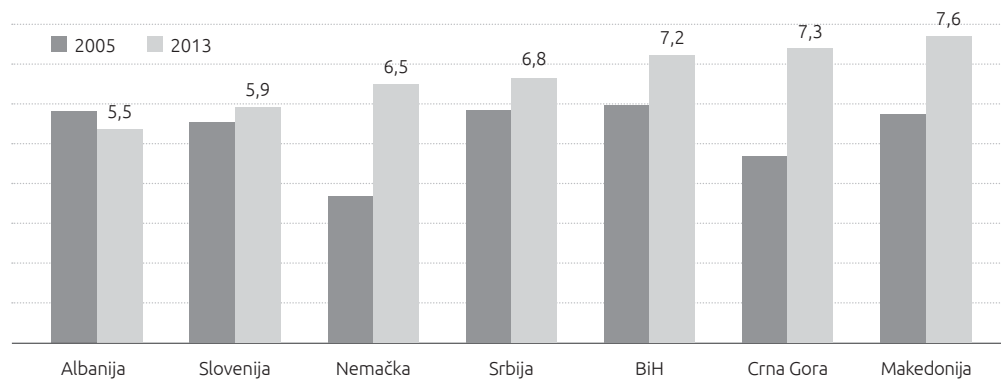
MEHANIZMI NEJEDNAKOSTI

Postoje dva glavna mehanizma ekonomske nejednakosti u zemljama Zapadnog Balkana: prvi je implementacija neoliberalne ideologije u odabranim oblastima privrede, a drugi je populizam i sistem političke patronaŝe. Ovo su dve suprotstavljene snage – u osnovi neoliberalizma je slobodno trŝište, dok se populizam bazira na osnovu drŝavne intervencije. Meĉutim, oni meĉusobno postoje u zemljama Zapadnog Balkana samo sa jednim ciljem – a to je: raspodela dohotka i bogatstva u korist elita. Ova dva mehanizma su ĉesto maskirana od strane kreatora politike. Implementacija neoliberalne agende predstavlja se kao unapreĉenje trŝiŝnog okruŝenja, dok se populizam predstavlja kao kejnzijska politika.

Mencinger (2012) analizira uvoĉenje neoliberalizma u bivŝim komunistiĉkim zemljama koje su pristupile Evropskoj uniji (EU) i navodi nekoliko njegovih elemenata koji su instalirani u ovim zemljama: veća fleksibilnost trŝiŝta rada, uniŝtavanje moći sindikata, postojanje niskih i ravnih poreza i glorifikacija stranih direktnih investicija (SDI). Svi ovi elementi su instalirani i u privredama zemalja Zapadnog Balkana. Grafikon 1 predstavlja indeks regulacije trŝiŝta rada u zemljama Zapadnog Balkana, a kao komparator su predstavljene Nemaĉka i Slovenija. Prikazane su dve godine: 2005. i 2013. godina (2013. je posljednja godina za koju postoji objavljen podatak). Raspon indeksa je od 1 do 10, gde vrednost blizu 1 znaĉi da je trŝiŝte rada vrlo regulisano (na strani radnika), dok 7 i viŝe znaĉi da je regulacija trŝiŝta rada izuzetno fleksibilna (na strani poslodavaca). U 2013. godini, sve zemlje Zapadnog Balkana, osim Albanije, imaju vrednost indeksa oko 7, koji je veći od vrednosti indeksa Nemaĉke i Slovenije, ŝto podrazumeva da je radno zakonodavstvo daleko povoljnije za poslodavce i da ne ŝtiti

dovoljno radnike. Grafikon pokazuje i da se vrednost indeksa povećava u svim posmatranim zemljama, osim Albanije, u periodu od 2005. do 2013. godine, što znači da regulisanje tržišta rada opada.

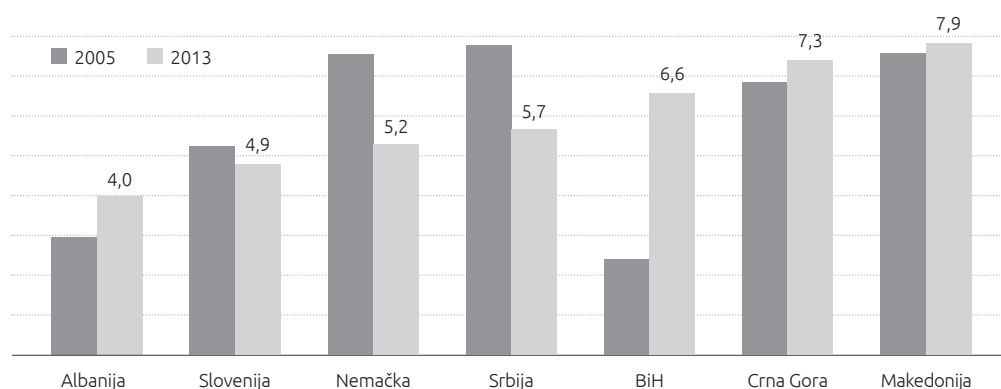
Grafikon 1: Indeks regulacije tržišta rada u zemljama Zapadnog Balkana, Sloveniji i Nemačkoj

Izvor: Economic Freedom of the World (2015).

Grafikon 2 predstavlja indeks kolektivnog pregovaranja o platama u zemljama Zapadnog Balkana, a kao komparator služe Nemačka i Slovenija. Opet su prikazane dve godine: 2005. i 2013. godina. Raspon indeksa je od 1 do 10, gde vrednost blizu 1 znači da se plate u zemlji kompletno određuju kroz proces kolektivnog pregovaranja, dok 7 i više znači da ne postoji kolektivno pregovaranje o platama već se plate formiraju zavisno od preduzeća do preduzeća. U 2013. godini, sve zemlje Zapadnog Balkana imaju vrednost indeksa koji je veći od vrednosti indeksa Nemačke i Slovenije, a čak Srbija i Makedonija imaju vrednost indeksa koji je veći od 7 što znači da tu nedostaje proces kolektivnog pregovaranja o sistemu plata.

Grafikon 2: Indeks kolektivnog pregovaranja o sistemu plata u zemljama Zapadnog Balkana, Sloveniji i Nemačkoj

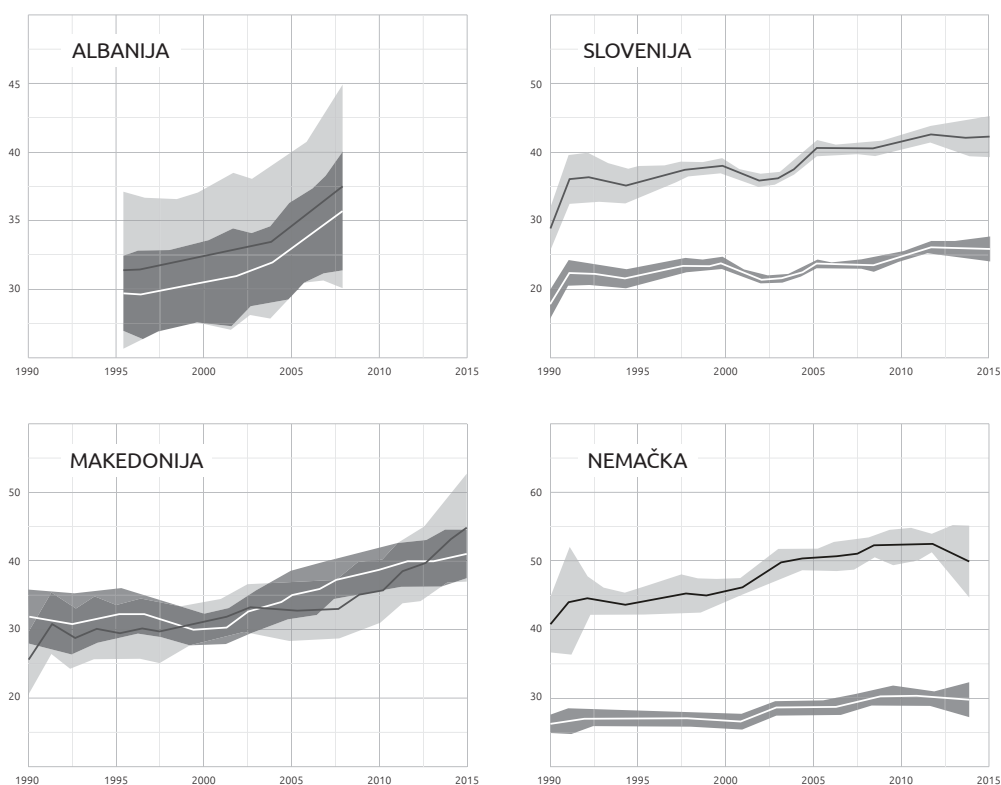

Izvor: Economic Freedom of the World (2015).

Poreski sistem u zemljama Zapadnog Balkana ne vrši korekciju nejednakosti dohotka. Na Grafikonu 3 su predstavljene dve linija: tržišni Đini indeks i neto Đini indeks. Tržišni Đini indeks pokazuje kako tržište raspodeljuje dohodak, odnosno kakva je nejednakost raspodele dohotka u zemlji, pre poreza i socijalnih transfera. Neto Đini indeks pokazuje nejednakost raspodele dohotka u zemlji posle korekcije koju izvrše mehanizmi redistribucije – porezi i socijalni transferi. Zasenčeni prostor predstavlja 95% intervala poverenja. Prikazane su 4 zemlje: Albanija i Makedonija su primeri za Zapadni Balkan, a Nemačka i Slovenija služe za komparaciju.

Zasenčeni prostor tržišnog i neto Đini indeksa je isti u slučaju Albanije i Makedonije. To znači da nejednakost u raspodeli dohotka koju kreira tržište uopšte nije korigovana sa mehanizmima redistribucije – porezima i socijalnim transferima. Ovo nije slučaj u Sloveniji i Nemačkoj, gde poreze i socijalne transfere znatno smanjuju nejednakost u raspodeli dohotka koje kreira tržište. Na primer, Slovenija ima tržišni Đini indeks od 42 u 2013. godini koji je smanjen na 25 (neto Đini indeks) posredstvom poreza i socijalnih transfera.

Grafikon 3: Tržišni i neto Đini indeksi
Primer: Zemlje Zapadnog Balkana, Slovenija i Nemačka

Izvor: Solt (2014).

Uključivanje Zapadnog Balkana u trku za niskim i ravnim porezima zemalja Centralne i Istočne Evrope (CEI) počela je sredinom 2000. godine, odnosno deset godina kasnije nego u CEI (Estonija, Litvanija i Letonija uvode ravno oporezivanje 1995. godine). U januaru 2007. godine, Makedonija je uvela ravni porez od 12% na dohodak i na dobit koji je 2008. godine, smanjen na 10%, što je i trenutna vrednost. U isto vreme (januar 2007. godine) Crna Gora je uvela ravni porez na dohodak od 15%, koji je smanjen na 12% u 2009. i na 9% krajem 2010. godine kada je postavljen i porez na dobit od 9%. Albanija je u 2008. godini uvela ravni porez od 10%, dok je u 2009. godini Bosna i Hercegovina uvela ravni porez na dohodak od 10% na saveznom nivou. Lična stopa poreza na dohodak u Srbiji zavisi od vrste prihoda, dok preduzeća podležu na ravnu stopu od 10% poreza na dobit.

Glorifikacija SDI za domaću privredu je jedan od najkarakterističnijih elemenata instaliranog neoliberalnog modela na Zapadnom Balkanu. Kreatori ekonomske politike podižu SDI na nivo *svetog grala* za domaću privredu, iako empirijska literatura navodi i sumnje o pozitivnim efektima SDI u zemljama koje su u tranziciji (Carkovic i Levine, 2002; Blomstrom i Kokko, 2003). Osim toga, u cilju privlačenja stranih direktnih investicija zemlje Zapadnog Balkana nude različite vrste pogodnosti - od poreskih olakšica pa sve do direktne finansijske podrške za velike multinacionalne kompanije koje stavljaju strane investitore u povoljniji položaj od domaćih investitora. Mencinger (2012) čak tvrdi da se ovaj proces može posmatrati kao zamena za blatnjave privatizacije od početka tranzicije sa novim načinom prodaje proizvodne imovine privrede, sada za strance.

Paralelno sa instaliranjem neoliberalnog modela u zemljama Zapadnog Balkana je kreiran i potpuno suprotan mehanizam – populizam i politička patronaža. To je glavni mehanizam za upravljanje od strane političkih elita u situaciji u kojoj postoji velika nezaposlenost, niske plate i loš životni standard većine stanovništva.

Populizam i politička patronaža su jedan oblik zloupotrebe institucija. Acemoglu i Robinson (2012) tvrde da su zemlje siromašne ne zbog geografije, ne zbog istorije, ne zbog prirodnih resursa, već zbog njihovih ekstraktivnih institucija. Ekstraktivne institucije koncentrišu moć i mogućnost za samo nekoliko ruku. Ferera (1996) je koristio koncept klijentelizma kako bi objasnio posebnosti južnog evropskog modela blagostanja (Italija, Španija, Portugalija i Grčka): postojanje složenih patrožnih mehanizama za selektivnu raspodelu gotovinskih subvencija. Papas (2013) smatra da je politička patronaža glavni razlog za krizu u Grčkoj.

Sistem populizma i političke patronaže Zapadnog Balkana se ne razlikuje od slučaja koji je prezentirao Papas. U većini slučajeva, društva su podeljena na dva nepomirljiva dela, to jest predstavljena sa dve glavne političke stranke koje najčešće naizmenično dolaze na vlast. A, pri tome je glavni cilj zloupotreba državnih resursa. Zato i prava ideologija – levo ili desno ne postoji, a ove stranke su više povezane sa oligarhijama nego sa običnim građanima.

Đukić (2006), Dobrotić (2008), Kajsio (2010), Cvijanović i Redžepagić (2011), Upchurch i Marinković (2011), Mavrikos-Adamu (2013) i Tevdovski (2013) prezentuju razne forme populizma i političke patronaže u zemljama Zapadnog Balkana. Pri tome, generalni zaključak je da u ovim zemljama koje se deklarišu kao socijalne države, populizam i politička patronaža samo povećavaju zavisnost većine stanovništva od elita.

REFORMSKI PRIORITETI

Nijedna reforma na Zapadnom Balkanu do sada nije imala za cilj smanjenje ekonomske nejednakosti i nije targetirala njena dva glavna mehanizma. Političke elite su bez izuzetka odabirale pristup *veš liste* – reformisati samo to što je izvodljivo, praktično i korisno za njih. Hausman sa saradnicima (2005) tvrdi da je ovaj pristup neispravan u svojoj ekonomskoj logici zbog postojanja principa *drugi najbolji*, što znači da svaka reforma, sama po sebi ne može garantovati povećanje blagostanja, u prisustvu mnoštva ekonomskih poremećaja. Stoga, oni tvrde da je pravi pristup onaj koji se fokusira na reforme koje direktno targetiraju najvažnija ograničenja.

Najvažnija ograničenja su: erodirane institucije kao posledica populizma i političke patronaže, instalirani neoliberalni model u ekonomiji i ekonomska nejednakost. Zato su potrebna tri stuba reformskih prioriteta za smanjenje ekonomske nejednakosti u zemljama Zapadnog Balkana.

Prvi stub treba da uvede fiskalnu transparentnost kao neophodan uslov dekonstrukcije institucija koje služe za izvlačenje resursa većine građana prema elitama.

Drugi stub treba da promoviše novi ekonomski model zasnovan na ekonomiji dodatne vrednosti.

Treći stub treba da omogući funkcionisanje pravednog socijalnog sistema zasnovanog na mehanizmima kao što su progresivno oporezivanje i veći porezi na bogatstvo i luksuz, progresivno plaćanje ključnih javnih dobara, pravične minimalne plate, garancija za mlade, i socijalnu zaštitu na osnovu minimalnih adekvatnih prihoda.

Prvi korak u kreiranju inkluzivnih institucija je radikalno povećavanje transparentnosti. Nedostatak transparentnosti je imanentna karakteristika institucija Zapadnog Balkana. Političke elite ključne odluke donose izvan demokratskih foruma i građani nemaju kompletan uvid u proces donošenja odluka ili budžetsku potrošnju. Rezultat nedostatka transparentnosti je gotovo neograničena mogućnost za vladajuće stranke i njihove lidere da steknu bogatstvo zloupotrebom državnih resursa.

Ključni elementi prvog stuba reformskih prioriteta trebalo bi da budu: projekat „Otvorena vlada”, režim aktivne transparentnosti (institucije da objavljuju izveštaje i dokumenta i kada građani ne traže to od njih), veb-platformu na kojoj svaki građanin može proveriti detaljno kako se troše budžetska sredstva, mesečno objavljivanje detaljnih spiskova svih zaposlenih u javnoj upravi, primalaca socijalne pomoći i subvencija i slično.

Drugi stub reformskih prioriteta treba da uvede novi ekonomski model koji treba da se bazira na malim i srednjim preduzećima, dugoročne investicije i rast plata. Ova tri prioriteta su u potpunoj suprotnosti sa sadašnjim razvojnim prioritetima u regionu: stranih direktnih investicija, kratkoročnih investicija i niskih plata i zaštite radnika.

Mala i srednja preduzeća trebalo bi da preuzmu primat od stranih direktnih investicija i da postanu ključni pokretači privrede. Postoje mnogi regioni u Evropi koji su uspeli da ostvare značajan rast zahvaljujući malim i srednjim preduzećima. Zato treba koristiti uspešne evropske prakse, zajedno sa značajno povećanom podrškom vlade za mala i srednja preduzeća. Pored

toga, nedavna kriza pokazuje da su mala i srednja preduzeća veoma važan stabilizator efekata recesije u poređenju sa velikim kompanijama zbog toga što su imali znatno manji broj otpuštanja.

Strategija investicija populizma ima za cilj samo pobjedu na sledećim izborima. Zemlje Zapadnog Balkana trebalo bi da imaju ozbiljne investicije u energetska infrastrukturu kako bi se obezbedila budućnost njihovih ekonomija. Međutim, u većini slučajeva ekonomska moć zemalja nije dovoljna da se izgrade važni infrastrukturni projekti u energetskom sektoru, pa je stoga rešenje da se prave zajednički projekti među zemljama Zapadnog Balkana. Štaviše, potreban je konsenzus o važnim regionalnim infrastrukturnim projektima u narednih 20 godina.

Niske plate i uklanjanje zaštite za radnike ne vode nikuda. Oni su samo pokazatelj da su zemlje regiona gubitnici u velikoj igri između zemalja sveta. Ako plate ne rastu i ako se ne smanji razlika u odnosu na razvijene zemlje, stopa emigracije iz regiona će se nastaviti, a iseljenici će biti prinuđeni da rade najgore poslove u inostranstvu kako bi obezbedili osnovna sredstva za život svoje porodice.

Reforma obrazovnog sistema je neophodan uslov za rast produktivnosti rada i pomak ka dodatnoj vrednosti privrede. Evropska unija treba da postavi visok prioritet za ovu reformu u procesu integracije. U prošlosti su mnoge reforme sprovedene, ali kreatori politike sa parcijalnim izmenama su stvorili haos u obrazovnim sistemima. Pravi proces reforme mora da pokuša da uvede ceo obrazovni sistem iz neke od zapadnih evropskih zemalja. Pored toga, pozitivni primeri Nemačke za stručno obrazovanje su odličan primer koji treba da se sprovede u zemljama Zapadnog Balkana, jer u svim zemljama regiona nedostaju kvalifikovani radnici, uprkos malom broju građana sa akademskom diplomom. Povećanje produktivnosti rada će uticati na rast plata.

Zemlje Zapadnog Balkana treba da obnove svoje proizvodno tkivo i da se udalje od intermedijarne proizvodne aktivnosti, odnosno podugovaranja gde se koristi samo jeftina radna snaga. Industrijska politika i ulaganja u investicije i razvoj treba da budu glavni pokretači ovog procesa. Industrijska politika treba ponovno da se rodi u razvojnim prioritetima zemalja regiona. Državna ulaganja u istraživanje i razvoj treba da podstaknu protok znanja između univerziteta i biznisa, generišući privatne inovacije u privredi. Evropska unija treba da pruži podršku za vertikalnu integraciju kompanija Zapadnog Balkana sa kompanijama Evropske unije.

Ekonomska saradnja zemalja regiona je nedovoljna. Regionalne ekonomije treba da intenziviraju svoju regionalnu saradnju kroz četiri glavna kanala:

- Prvi kanal su zajednički infrastrukturni projekti, koji treba da proisteknu iz regionalnog konsenzusa o dinamici izgradnje neophodne infrastrukture u regionu do 2030. godine.
- Drugi kanal je povezivanje između univerziteta i kompanija na regionalnom nivou preko osnivanje regionalnog fonda za istraživanje i razvoj.
- Treći kanal je regionalna industrijska politika usmerena na podršku regionalnih industrijskih klastera.
- Četvrti kanal je bolja regionalna mobilnost radne snage kroz set sporazuma koje je postavila Evropska unija.

Treći stub reformskih prioriteta treba da sazda novi socijalni model u regionu, pre svega preko uvođenja fer oporezivanja i adekvatnih socijalnih transfera. Prvi koraci u razvoju novog socijalnog modela u zemljama Zapadnog Balkana trebalo bi da budu: progresivno oporezivanje, progresivno plaćanje ključnih javnih dobara, minimalne plate koje pokrivaju potrošačke korpe, garancija za mlade, efikasne aktivne mere za zapošljavanje, socijalna zaštita na osnovu minimalnog dohotka, povećana briga za zaštitu dece, stvarnu integraciju osoba sa posebnim potrebama u društvo i više brige za najugroženije građane.

U okviru tradicionalne politike preraspodele, različite mere sistema progresivnog oporezivanja treba da imaju za cilj smanjenje rastuće nejednakosti u dohotku i bogatstvu. One treba da sadrže progresivne poreze na dohodak, veći porez na imovinu za bogate građane, a progresivno plaćanje javnih usluga treba da obuhvati dečije vrtiće, obrazovanje i zdravstvo. Na ovaj način, direktno oporezivanje će dati bolji doprinos u državne budžete, umesto trenutno dominantne uloge poreza na dodatu vrednost koji nameće veći teret na siromašne nego na bogate građane.

Pravilna identifikacija dohotka i bogatstva građana je ključni uslov za fer oporezivanje. Trenutno je identifikacija dohotka građana u zemljama Zapadnog Balkana adekvatna, dok je nedevojna identifikacija bogatstva. Stoga napori treba da budu na nacionalnom nivou, kao i na regionalnom nivou, u razvoju platforme za određivanje svih formi ličnog bogatstva, od bankarskih depozita, pa sve do jahti i umetničkih vrednosti. Ovaj proces može dovesti do prihvatanja sofisticiranijih poreza na bogatstvo.

Zemlje Zapadnog Balkana moraju se suprotstaviti privatizaciji javnih usluga i umesto toga fokusirati svoje napore u pravcu povećanja njihovog kvaliteta i efikasnosti. Prvi koraci u procesu reforme treba da se fokusiraju na programe koji su osmišljeni tako da obezbede socijalnu pravičnost u društvima kao što je adekvatna minimalna zarada (u cilju pružanja pokrivenosti osnovnih životnih troškova), šemu minimalnog dohotka (da obezbedi dodatne prihode za izlazak iz siromaštva) i garancija za mlade (da mladim ljudima u kratkom periodu obezbedi posao, pripravnički staž ili edukaciju).

Dve glavne snage koje mogu promovisati novi ekonomski i socijalni model u svrhu smanjenja nejednakosti su socijaldemokratske stranke iz regiona Zapadnog Balkana i Evropska unija. Socijaldemokratske stranke treba da raskinu svoje veze sa oligarhijom, tamo gde one postoje, a u pojedinim zemljama postoji i prostor za multietničke stranke koje bi zamenile etničke tenzije u društvu sa novim tenzijama između klasa.

Evropska unija u procesu integracija Zapadnog Balkana nije pokazala nikakav interes za promovisanje poznatog evropskog socijalnog modela u ovim zemljama. Briga o socijalnoj koheziji regiona je jedini put do stabilnog Zapadnog Balkana.

LITERATURA:

Acemoglu, Daren, and James Robinson. 2012. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, Crown Business.

Atkinson, Anthony. 2015. *Inequality: What Can Be Done?*, Harvard University Press.

Blomstrom, Magnus, and Ari Kokko. 2003. *The Economics of Foreign Direct Investment Incentives* Working Paper 168, Stockholm School of Economics.

- Carkovic, Maria, and Ross Levine. 2002. *Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?* Working Paper University of Minnesota.
- Cenic, Svetlana, Ardian Hackaj, Amer Kapetanovic, Maria Eleni Koppa, Gazmend Qorraj, Dusan Spasojevic, Dragan Tevdovski, Daliborka Uljarevic. 2015. *Social Cohesion at the Centre: A New Initiative for Stability and Prosperity in the Western Balkans*. Perspective, Friedrich Ebert Stiftung.
- Cingano, Federico. 2014. *Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth*. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 163*, OECD Publishing.
- Cvijanović, Vladimir, and Denis Redžepagić. 2011. *From political capitalism to clientelist capitalism: The case of Croatia*, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci*, vol.29, sv.2, pp. 355-372.
- Dobrotić, I. 2008. *Social Care System for Defenders from the Homeland War*, *Croatian Journal of Social Policy*, 15(1): 57-83.
- Đukić, Petar. 2006. *The organized world of labour in Serbia today: between economic reforms and populism*, *South-East Europe Review of Labour and Social Affairs*, issue 04, pp. 11-30.
- Economic Freedom of the World. 2015. *Economic Freedom of the World: 2015 Data set*. Fraser Institute.
- Ferrera, M. 1996. *The 'Southern Model' of Welfare in Social Europe*. *Journal of European Social Policy*, 6 (1): 17-37.
- Hausmann R., Rodrik, D., and A. Velasco, (2005). *Growth Diagnostics*, Harvard University Working Paper.
- Ivančev, Olgica, and Milena Jovičić. 2011. *The effects of social policy on income inequality in Serbia, Post-Communist Economies*.
- Kajsiu, Blendi. 2010. *Down with Politics! The Crisis of Representation in Post-Communist Albania*, *East European Politics and Societies*, Volume 24, Number 2, pp.229-253.
- Mavrikos-Adamou, Tina. 2013. *Rule of law and democratization process: the case of Albania*, Democratization.
- Mencinger, Joze. 2012. *The Economics of Enlargement*. In *EU Enlargement Anno 2012: A Progressive Approach*, Ed. by Hannes Swoboda, Ernst Stetter and Jan Marius Wiersma, pp. 155-162. FEPS.
- Ostry, Jonathan, Andrew Berg, and Charalambos G. Tsangarides. 2014. *Redistribution, Inequality and Growth*. IMF Staff Discussion Note SDN 14/02, International Monetary Fund.
- Pappas, Takis S. 2013. *Why Greece Failed?*. *Journal of Democracy*, Volume 24, Number 2.
- Pickett, Kate and Richard Wilkinson. 2010. *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. Penguin.
- Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press.
- Solt, Frederick. 2014. *The Standardized World Income Inequality Database*. Working paper. SWIID Version 5.0.
- Stiglitz, Joseph. 2013. *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, W. W. Norton & Company.
- Tevdovski, Dragan. 2013. *Can we ensure our endangered future? Inequality decrease in the Republic of Macedonia*, National Democratic Institute and Institute for Social Democracy – Progress.
- Upchurch, Martin, and Darko Marinković. 2011. *Wild Capitalism, Privatisation and Employment Relations in Serbia*, *Employee Relations*, 33, 4, pp.316-333.

PROF. DRAGAN TEVDOVSKI, PH.D.
UNIVERSITY OF SAINT CYRIL AND METHODIUS
FACULTY OF ECONOMICS, SKOPJE

HOW TO DECREASE INEQUALITY IN THE WESTERN BALKANS?

Abstract: *The Western Balkans is characterized by the “The Robin Hood principle in reverse”. This is the distribution of income and wealth to the elite and the impoverishment of the majority of citizens. Up to now, there has been no reform in the Western Balkans which has directly targeted the reduction of economic inequality. Three pillars of reform priorities are needed to reduce economic inequality in the Western Balkans. The first pillar should introduce fiscal transparency as a necessary condition for the deconstruction of institutions that serve to extract resources from the majority of citizens which ends up in the hands of the elite. The second pillar should promote a new economic model based on an added value economy. The third pillar should enable the functioning of a fair social system based on mechanisms such as progressive taxation and higher taxes on wealth and luxury, progressive payment of key public goods, a fair minimum wage, a guarantee for young people, and social protection on the basis of an adequate minimum income.*

Key words: *economic inequality, fiscal transparency, economic model, social model.*